

OŠ Stična
8.
prazgodovinski dan
11. 10. 2025

Žvenket
železa
v Virskem
mestu

Urednica biltena:

Mojca Hrvatin

Fotografije so v arhiv OŠ Stična prispevali:

**Jana Erjavec, Tina Finc, Anže Grabeljšek,
Mojca Hrvatin, Tjaša Logar, Tilen Polanc,
Nejc Primc, Anka Švigelj Koželj,
Katja Tomažin**

Odgovorna oseba:

Marjan Potokar, ravnatelj OŠ Stična

Negovska čelada iz gomile št. 48, grob št. 104.

Fotografija: Tomaž Lauko, Narodni muzej Slovenije.

1. OSEM LET IZKUSTVENEGA UČENJA, DRUŽENJA IN IGRANJA	1
2. KNEGINJA IN DOMOTOŽJE	8
3. ROKODELCI V SREDIŠČU POZORNOSTI	11
4. BOJ ZA NASLEDSTVO	48
5. ČELADA IZPOD 3D TISKALNIKA	53
6. RAZSTAVA V VITRINAH NA MATIČNI ŠOLI	57
7. OSMI PRAZGODOVINSKI DAN JE SOUSTVARJALO 106 UDELEŽENCEV	58
8. LITERATURA	65

1. OSEM LET SPOZNAVANJA, DRUŽENJA IN IGRANJA

Enkrat na leto še oživi davno izginula železnodobna naselbina nad Virom pri Stični, ko množica učencev in učiteljev imitira življenje starodavnega ljudstva, ki je vsaj 500 let, od 8. do 3. stoletja pred našim štetjem, živelo v Virskem mestu.

V šolskem letu 2025/2026 smo na Domačiji Grofija gostovali že osmič. Osemkrat smo v sklopu projekta prazgodovinskih dni poustvarjali bivanjsko kulturo železnodobnih prednikov, ki so tu pustili snovna in nesnovna znamenja, izpovedana z raziskovanji več generacij arheologov. Osemkrat smo bili deležni gostoljubja družine Vrhovec na Domačiji Grofija, ki je postala naša zgodovinska učilnica na prostem, v avtentičnem okolju, s prazgodovinskim pridihom v modernem času.

Posnetek južnega roba Virskega mesta iz JV smeri z zaznavnim potekom obzidja.
Fotografija posneta oktobra 2025.

Prazgodovinski dnevi so izvirni avtorski interdisciplinarni projekt OŠ Stična, ki se je razvil iz zanesenjaških idej pobudnic projekta: Branke Lah, Ingrid Boljka Štaudohar in Mojce Hrvatini.

Projekt smo izvajali v osmih tematsko zaokroženih sklopih tako, da smo vsako leto na prizorišče postavili nov lik - enega od pripadnikov virske skupnosti iz takratne družbene hierarhije. Protagoniste smo v sicer izmišljenih zgodbah poskušali predstaviti čim bolj avtentično z upoštevanjem dejstev, ki so jih o Virskem mestu zapisali strokovnjaki v arheološki literaturi. Vsebinsi primerno smo izbirali tudi simbole in spremljajoče delavnice.

Simboli prazgodovinskih dni:

- 1 - pozlačen diadem s kneginjinega naglavnega pokrivala (2016/2017), 2 - prekržani sekiri (2017/2018),
3 - okrašen situlski pokrov (2018/2019), 4 - aplikacija "Zakladi stiške kneginje" na mobilnem telefonu (2020/2021),
5 - restavrirana glinena posoda (2022/2023), 6 - kulna palica (2023/2024), 7 - naglavni venček (2024/2025), 8 - čelada (2025/2026).

V prvem letu, spomladi 2017, se je med stiškimi šolarji prva sprehodila kneginja. Oblekli smo jo v tuniko, okrašeno z zlatimi gumbki, na glavo pa ji nadelo avbo s pozlačenimi aplikami. Odevalo so izdelali učenci z mentoricama Katarino Mihelčič in Jasmino Tekavčič po risarski rekonstrukciji kneginjinega oblačila, kot ga domneva arheološka stroka.

Vloga kneginje, ki sta jo občuteno odigrali učiteljici Mateja Jere Grmek in Ingrid Boljka Štaudohar, je bila ključna vseh osem let. Udeležencem je pripovedovala o življenju železnodobnega ljudstva na naših tleh, njena atraktivna podoba pa je bila vsako leto izvrstna motivacija za učence.

Učiteljica Ingrid Boljka Štaudohar
v vlogi kneginje.
Fotografija posneta oktobra
2025.

Leto kasneje smo v ospredje postavili moški lik: kneza - bojvnika. Z bojvnim stanom je bilo povezano železarstvo in kovaštvo, zato smo gostili metalurga in kovača, ki sta v prazgodovinskem tipu talilne peči prikazala postopek taljenja železove rude in kovanja železa. Uprizorili smo snubitev hčere knežjega para, knez in snubci pa so dobili čelade, ščite, sulice in sekire, ki so jih izdelali učenci po idejni zasnovi mentorice Katje Tomažin.

Učenci in učitelji v vlogah elitnih članov virske skupnosti, v odevalih in bojni opremi, ki so jih izdelali učenci z mentorji na delavnicah. Od leve proti desni: Urban Ulcej, Gregor Perko, Mateja Jere Grmek, Andraž Čeligoj, Žan Hren, Maša Žnidaršič.
Fotografija posneta aprila 2018.

Tretje leto, spomladi 2019, smo se vživeli v življenje navadnih prebivalcev železnodobnega selišča. Učenci so se preizkusili v kmečkih in gospodinjstvih opravilih ter vrsti rokodelsko-obrtniških spretnosti.

Koronsko obdobje smo izkoristili za pripravo markirane učne poti, po kateri se lahko sprehajalci podajo z mobilnimi napravami in s pomočjo aplikacije "Zakladi stiške kneginje" skozi zabavne izzive spoznajo značilnosti železne dobe v naših krajih.

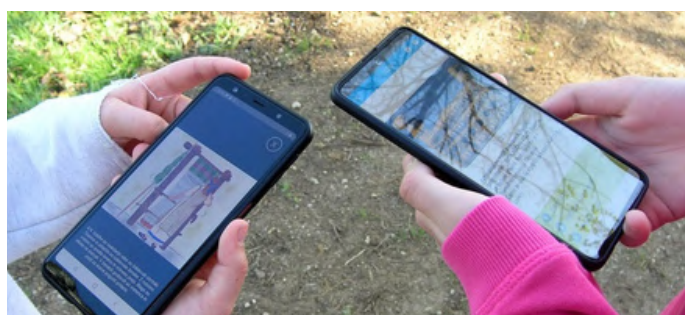
Jeseni 2022 smo imeli edinstveno priložnost spoznati delo arheologov, ki so v tistem času na območju Virskega mesta izvajali zaščitna izkopavanja. Učenci so se preizkusili tudi v restavratorskih delih, vsebino pa smo nadgradili z ozaveščanjem o pomenu varovanja in zaščite kulturnih in zgodovinskih spomenikov na primeru Arheološkega parka Cvinger.

Učenci v vlogi izkopavalcev
v izkopnem jarku.
Fotografija posneta septembra 2022.

Spomladi 2024 smo osrednjo vlogo namenili svečenici v interpretaciji Polone Pajk. Zanj smo izdelali kultno palico - žvenkljačo, spet izpod veščih rok mentorice Katje Tomažin. Sodelovali smo pri odprtju Arheološkega parka Cvinger in predstavili učno pot "Zakladi stiške kneginje" udeležencem dogodka. Za arheološke panoje v novem razstavnem prostoru na Domačiji Grofija in informativne table ob učni poti smo prispevali celotno besedilo in na ogled postavili nekaj replik artefaktov, ki so jih izdelali učenci.

Učiteljica Polona Pajk v vlogi svečenice.
Fotografija posneta aprila 2024.

Zgoraj levo razstavni panoji o arheološki dediščini Virskega mesta na Domačiji Grofija, spodaj levo aplikacija na mobilnem telefonu, ki vodi po učni poti mimo informativnih tabel (desno). Fotografije posnete aprila 2024.

Prav posebno srečanje smo pripravili jeseni 2024, ko je Virsko mesto postalo prizorišče na svojstven način povezanih antičnih, železnodobnih in modernih športnih iger. Na t. i. Virjadi 2024 so se učenci pomerili v prazgodovinskih športnih igrah, dogodek pa je popestril obisk aktualnih in bivših slovenskih olimpijcev.

Tek v bojni opremi.
Fotografija posneta oktobra 2024.

Metalec diska Igor Primc, judoistka in aktualna olimpijska prvakinja Andreja Leški, lokostrelca Žana Pintarič in Žiga Ravnikar ter ravnatelj Marjan Potokar.
Fotografija posneta oktobra 2024.

In letošnje šolsko leto? Spet smo gostili metalurga in kovača, ki sta v različici prazgodovinske peči stalila železovo rudo, iz železa pa z učenci skovala sulično ost. Osrednjo vlogo je imel bojevnik, ki si je moral naziv kneza priboriti v dvoboju z ročkami, kot ga prikazujejo prizori na situlah. Ustoličenje novega kneza smo simbolično prikazali s prejemom čelade kot atributom oblasti. S 3D tiskalnikom smo izdelali čelado negovskega tipa, ki je postala statusni simbol novo oklicanega poglavarja virske skupnosti. Vlogo kneza so v osmih letih interpretirali učitelji Andraž Čeligoj, Klemen Šega, Nejc Primc in Matej Purger.

Talina železove rude - volk in žlindra.
Fotografija posneta aprila 2018.

Učencem smo v osmih letih ponudili raznovrstne delavnice z namenom izdelati čim bolj avtentične izdelke in skozi njih ujeti duh prazgodovinskega časa. Izdelovali so glineno posodo, nakit, usnjeno obutev, venčke in glasbila. Izkušali so veščine tkalcev, medarjev, zeliščarjev, poljedelcev, pastirjev, konjenikov, železarjev, kovačev, livarjev, maketarjev, arheologov - izkopavalcev, restavratorjev in markacistov.

Pripravljali so jedi z železnodobnega jedilnika in šivali tunike oz. kostume za potrebe igranega programa. Železnodobne motive so upodabljali v risarskih in kiparskih tehnikah, posebne pozornosti pa so bili deležni izdelki na bronasti pločevini v situlski tehniki. Preizkušali so se v bojevnih igrah in prazgodovinskih športnih disciplinah, kot so dvoboj z ročkami, rokoborba, skok v daljino, met kopja in diska, tek v bojni opremljeni ter lokostrelstvo. Zbrali smo intervjuje gostov, fotografi pa so v objektiv ujeli več tisoč prizorov.

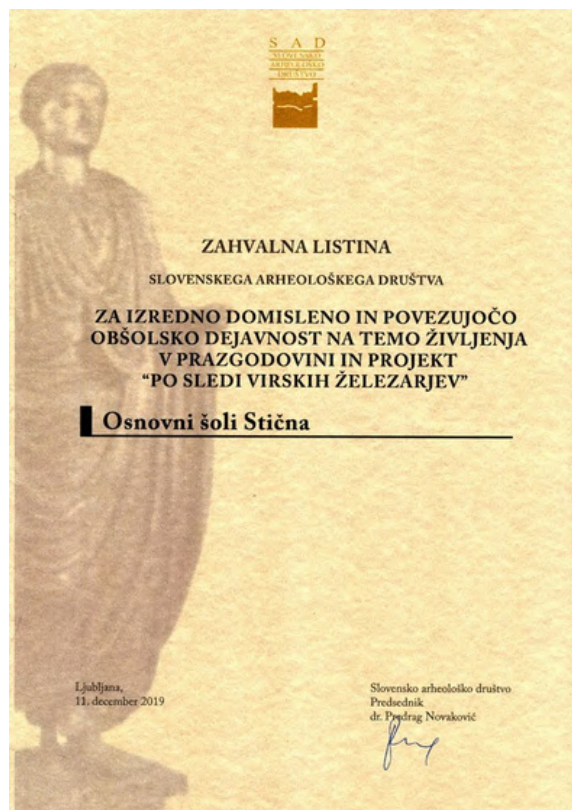

Delavnice na dvorišču Domačije Grofija.
Fotografija posneta septembra 2022.

Prazgodovinski dnevi so bili med učenci priljubljena prostovoljno izbrana sobotna dejavnost. Vsako leto se jih je udeležilo povprečno 82 učencev, v osmih letih skupaj skoraj 600 učencev. Vabljeni so bili učenci od 5. do 9. razreda. Delavnice je vsako leto pripravljalo povprečno 21 učiteljev, skupaj 160 mentorjev v osmih letih. Gostili smo strokovnjake - arheologe, mnoge poznavalce starih obrti, domačine in športnike, ki so nam pomagali pri izvedbi delavnic in s tem popestrili dejavnosti.

Prazgodovinski dnevi so dober primer interdisciplinarnega projekta, s katerim učenci na svojstven način pridobivajo znanje in ročne spretnosti. Zdi se, da so metode terenskega dela, izkustvenega učenja in telesne aktivnosti didaktično učinkovit pristop, saj dogodek vsako leto pritegne lepo število učencev, povprečno kar 12 % učencev od 5. do 9. razreda.

Ponosni smo, da je našo zavzetost opazila arheološka stroka. Slovensko arheološko društvo je šoli leta 2019 za izvorni projekt in prizadevanja za ohranitev prazgodovinske dediščine podelilo zahvalno listino.

Osem let raziskovanja, preizkušanja veščin, igranja in druženja je v slikah in besedah zbranega na skupaj 700 straneh v biltenih, ki so objavljeni na spletni strani šole.

Osem let smo si mentorji prizadevali, da bi učencem ponudili vsečne aktivnosti na prostem, v domačem okolju, s ciljem spoznavanja tistega dela lokalne zgodovine, ki ga domačini premalo poznajo. Prepričani smo, da smo v osmih letih osmim generacijam naših učencev privzgojili spoštovanje do kulturne dediščine v naših krajih in odgovornost za ohranjanje kulturnih spomenikov.

Vsi udeleženci 8. prazgodovinskega dne.
Fotografija posneta oktobra 2025.

Mojca Hrvatin,
koordinatorica projekta.

2. KNEGINJA IN DOMOTOŽJE

Na dvorišču Domačije Grofija je stala truma učencev in učiteljev OŠ Stična. Izza vogala lesenjače je nenadoma pokukalo v belo obleko z zlatimi gumbki in avbo na glavi odeto dekle. Z odločnimi koraki se je približalo zbranim šolarjem. Množica je umolknila, ona pa je razprla roke in naznanila:

"Pred vami stojim, kneginja iz pradavnine. Pot me je prinesla na vzpetino, kjer je bil nekoč moj dom. Že od tam daleč sem zagledala dim in zaslišala žvenket kovin. Kar so me nesle noge, sem hitela do selišča. Uzrla sem vas, gručo mladeži, zbrano ob kurišču. Po tleh nametani gomolji rude, pred pečjo dva kovača, ki brskata po žarini, tam zadaj čudna bivališča, orodja, pa vozila, ki jim ne vem ne imena, ne pomena.

Udeleženci v jutranji meglici v mističnem jutru v prazgodovinskem vzdušju na Domačiji Grofija.

Že pred 2700 leti je na tem kraju, kjer zdaj stojite, nastala velika naselbina. Slišim, da ji danes rečete Virsko mesto. Prvi prebivalci so okrog mesta postavili visoko obzidje iz zloženega kamenja. Vilo se je tja daleč skozi gozd okrog in okrog, 3000 korakov dolgo. Vi bi danes izmerili kar 2 kilometra! Obzidje nas je 500 let varovalo pred vpadi tujih plemen. Naše naselje so tuji divjaki večkrat razdejali in požgali lesene koče.

V naselbini znotraj obzidja in zaselkih v okolici je živelo več sto ljudi: kmetje, lovci, lončarji, tkalci, kolarji, kovači, tesarji, izdelovalci kovinskega in steklenega nakita. Mesto so varovali vojščaki, za razvoj, ugled in blagostanje pa je skrbela knežja družina.

Jaz, kneginja, sem bila prava dama v naselbini. Poglejte mojo razkošno tuniko, okrašeno z zlatimi gumbki, in naglavno pokrivalo s pozlačenimi okraski! Pa dragocen nakit – ogrlice, zapestnice iz steklenih kroglic, jantarja in brona. Ampak, pogledjte, moji čevlji so uničeni od hoje po vaših črnih cestah! Potrebovala bi nove, usnjene. Mi jih boste naredili?

Učiteljica Ingrid Boljka Štaudohar v vlogi kneginje.

Naše mesto so poznali daleč, daleč od tod, od severnega do južnega morja. Sloves so nam prinesli naši mojstri železarji in kovači. Železovo rudo, ki je v gomoljih ležala po njivah, so talili v pečeh, kovači pa so iz železa kovali sekire, sulice, orodje, pa tudi kovinski nakit. Železo in kovaške izdelke smo po karavanskih poteh nosili v nemške, italijanske in balkanske dežele in jih menjali za sol, olje, vino, posodo, nakit, blago, meče, čelade in konje.

Izvedela sem, da ste čas, ko smo živeli mi, poimenovali železna doba. Zanimivo! Ali bi lahko vaš čas poimenovala plastična doba?

Stiški šolarji, danes gostite kovača Timoteja in Jerneja. Ravno prav sem prišla. Vojščaka, oba sila prevzetna in častihlepna, ki sta me spremljala na poti iz davnine, bi rada postala kneza. V naših časih so si morali najbolj pogumni, vešči in drzni možje naziv kneza prislužiti. Zato se bosta morala danes pomeriti v dvoboju. Zmagovalec bo dobil čelado in bo oklican za novega vladarja skupnosti. Mu boste skovali čelado?

Timotej in Jernej, pokažita, kako se kuje kovine! Iz peči se že kadi, ruda je pripravljena, naj kmalu pricurlja železo na plan.”

Ljubiteljska metalurga in kovača, Timotej Kruška in Jernej Cortese, ob talilni peči.

"Jaz, kneginja, sem bila prava dama v naselbini."

3. ROKODELCI V SREDIŠČU POZORNOSTI

ŽELEZARJI

Metalurškega in kovaškega mojstra, Timoteja Kruško, smo že gostili na prazgodovinskem dnevu v aprilu 2018. Vrsto let že preizkuša stare tehnologije predelave železove rude in izdelave jekla. V svoji obrtni delavnici na Baču pri Ilirski Bistrici izdeluje visoko kakovostno kovano orodje in nože.

Njegove veščine predelave železove rude so pred leti navdušile naše učence, zato smo železarsko-kovaško delavnico ponudili tudi sedanji generaciji. Atraktivna demonstracija postopka taljenja železarske surovine in Timotejeva karizma sta tudi letos očarali občinstvo.

Že v petek popoldan, dan pred dogodkom, je na prizorišču postavil prazgodovinsko različico peči - srčno oz. arhimedovo peč za izdelavo sekundarnega volka. Pri tem sta mu pomagala učenca Rok in Nejc Finc.

Kot surovino se v takih pečeh lahko uporabljajo t. i. mali volkci, ki ostanejo pri reduciranju železove rude v lončeni peči. Ti manjši, neuporabni koščki se lahko ponovno združijo v večjo gmoto, primerno za kovanje. Pri tem žindra, ki je ujeta v male volkce, steče na dno peči in tako se železo tudi prečisti. Za stapljanje železa v gmoto so potrebne višje temperature kot za reduciranje železove rude, kar je potrdil drugi poskus na sobotni demonstraciji. Nastalo je "palačinkasto", skoraj lito železo. Zaradi izdatnejšega vpihovanja zraka v drugem poskusu je bilo po pričakovanjih doseženo tališče okoli 1550 stopinj Celzija oz. zaradi večji prisotnosti ogljika v železu nekaj 10 stopinj nižje temperature.

Rok (5. a) in Nejc (7. a) Finc s kovačem Timotejem Kruško pri gradnji železarske peči v petek popoldan.

Še zadnje opeke v izteku dneva.

Fotografija razstavnega panoja s prikazom prazgodovinskega tipa talilne peči (po shemi Muzejskega društva Železniki).

KOVAČI

Ljubiteljska metalurga in kovača, Timotej Kruška in Jernej Cortese, sta demonstrirala postopek taljenja železove rude v prazgodovinski različici peči. Učitelj Gregor Arko je od točke intenzivne železarsko-kovaške aktivnosti do udeležencev z vrstico zagotovil zadostno varnostno razdaljo.

Edinstveno občutenje toplote žareče taline.

Kovanje sulične osti.

Zametek sulične osti
med kladivom in nakovalom ...

Izjemen izdelek za šolsko zbirko:
železna sulična ost z nastavkom za nasaditev, skovana v kovaški delavnici
po načrtu Timoteja Kruške in udarci učečih se kovačev OŠ Stična.

Razstava vzorcev železove rude, železarskih polizdelkov in izdelkov iz zbirke Timoteja Kruške.

Razstava vzorcev železove rude, železarskih polizdelkov in izdelkov iz zbirke Timoteja Kruške.

Imenitni, občudovanja vredni izdelki Timoteja Kruške.

V kovčku so končni izdelki: nepalski bojni nož - kukri, jian kitajski dolgi meč, wakizashi in suji nož za tuno iz železove rude. Na mizi so skovana in že zakaljena rezila. Na stojalu od zgoraj navdol so hrastov boken – trening meč, dvožlebna madžarska sablja (17. stol.), madžarska sablja, jian (ženska velikost), na mizi pa katana in dva jian meča.

LIVARJI

Učenci - livarji so izkusili veščine ulivanja okraska iz cinka. Preprost in učinkovit postopek sta pripravila mentorja Anže Grabeljšek in Katja Tomažin.

Z ulivanjem smo izdelali like dvojnega konjička. Bronast dvoglavi konjiček je bil namreč izkopan iz gomile na Veselovi posesti in je, po mnenju arheologov, služil kot obesek oz. okrasni del konjske brzde.

Lesene modele konjička smo izrezali iz 3 mm vezane plošče in ga vtisnili v livarsko mivko. V vtisnjeno obliko smo vlili staljen cink.

Levo taljenje cinka (tališče cinka je pri temperaturi nekaj nad 400 °C), desno vtisk modela v livarsko mivko.

ČEVLJARJI

Za kneginjo in bodočega kneza je bilo potrebno izdelati nove čevlje. Prazgodovinski model obutve je bil pravi izziv za domačinko, gospo Darjo Glavan z Muljave, ki se je prijazno odzvala našemu povabilu. Učencem in mentoricama Jani Erjavec ter Tadeji Mišmaš je pokazala postopek izdelave usnjenega obuvala na čevljarskem kopitu.

MUZIKANTI

Iz motivov na situlah vemo, da so se dolenski prebivalci železnodobnih selišč tudi glasbeno izražali. Uporabljali so tolkala, pihala, ropotulje in od trobil zagotovo rog. Različice preprostih ljudskih glasbil so domiselno izdelali učenci z mentoricama Katjo Šuštaršič in Lidijo Ilar Hiršelj. Iz vetrnih zvončkov, ropotulj, glasbenih palčk in trstenk, ki so jih izdelali, bi zagotovo lahko izvabili živahen ljudski melos.

Preprosta ljudska glasbila: vetrni zvončki, ropotulje, glasbene palčke in trstenke na razstavi.

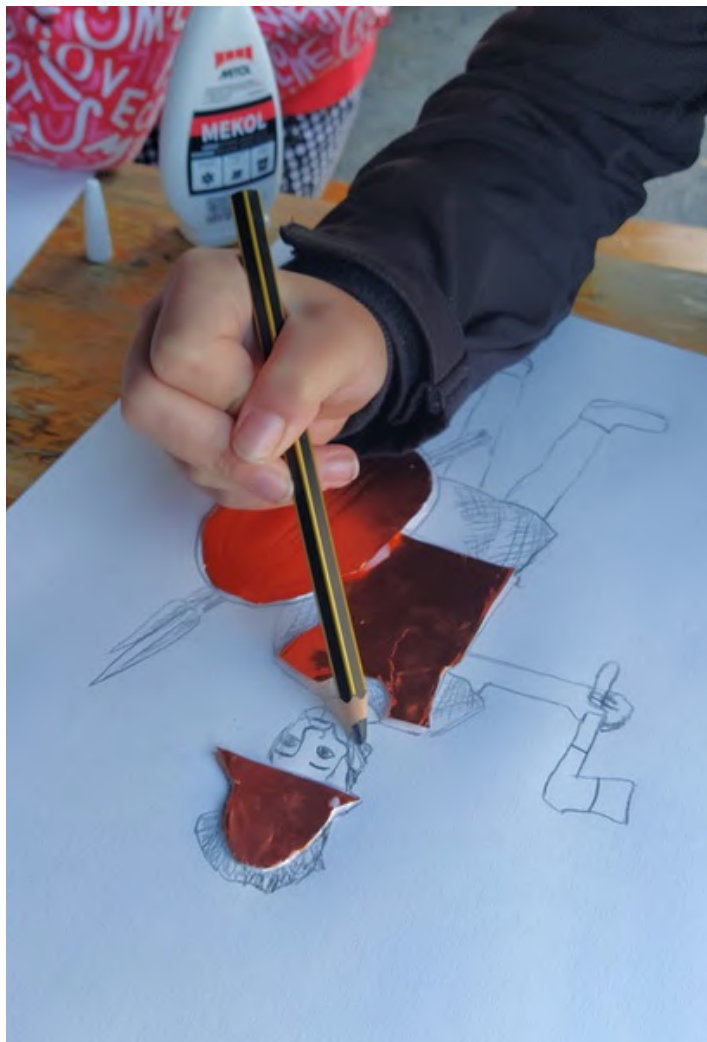

RISARJI

Tudi z likovnimi motivi smo dokumentirali ustoličenje novega kneza virske skupnosti. Po izvirni ideji mentorice Anke Švigelj Koželj je nastala podoba bojevnika v risarski tehniki kolaža.

LOŇČARJI

Glinene posode na preprostem lončarskem vretenu so izdelale učenke z mentoricama Tjašo Logar in Sanito Jusić.

IZDELOVALCI NAKITA

Med železnodobnimi damami je bil v modi tudi kovinski nakit. Zapestnice iz uvite bakrene pločevine so poustvarile učenke z mentoricama Janjo Virant in Jasmino Selko.

Bakrene zapestnice na razstavi.

BOJEVNIKI

Prave bojevniske igre sta nam pomagala uprizoriti povabljeni gosta, Mavrična bojevnik Miha Jakopič in David Maks Zupančič. Ločene ekipe deklet in fantov so se pomerile v vlečenju vrvi. Izdelovali so amulete iz lojevca in preko zviti namigov iskali skrite predmete na terenu. Za pravično sojenje in varnost na bojišču so poskrbeli učitelji Nejc Primc, Primož Slabe, Ana Kadunc in Natalija Gabrijel.

Zgoraj pogled na prizorišče bojevnških iger in spodaj na Domačijo Grofija z južne strani.

NOVINARJI

Novinarji z mentorico Andrejo Robek Perpar so dokumentirali aktivnosti učencev po delavnicah in intervjuvali goste ter mentorje, ki so soustvarjali prazgodovinski dan.

NOVINARJI SO ZABELEŽILI

NE MOČVIRSKI, AMPAK MAVRIČNI BOJEVNIKI!

No, pravzaprav sta bila na prazgodovinskem dnevi dva mavrična bojovníka, Miha Jakopič in David Maks Zupančič. Pomagala sta pripraviti bojevníške igre. Mene pa sta zanimala kot osebi.

Miha Jakopič je o sebi povedal, da je pri Mavričnih bojovníkih že 10 let. Pridružil se jim je čisto po naključju. Iskal je študentsko delo. Dolgo časa je mislil, da se je priključil Močvirskim bojovníkom, čez nekaj časa pa ugotovil, da so to Mavrični bojovníki. Zanimivi so zaradi posebnih karakterjev; vsem skupen ADHD. Delo mu je bilo pisano na kožo, saj ga veseli delo z otroki in naravo.

Tudi David Maks Zupančič, po poklicu mizar, se je Mavričnim bojovníkom pridružil pred 10 leti. Sprva se ga je udeležil kot učenec. Mama ga je prijavila, ker so obljubljali, da ga s tabora ne bodo poslali domov, saj je bil kar problematičen otrok. Prvi dan je za vsakogar najhujši, saj se nihče ne pozna med seboj. Na taboru mu je bilo vseč zaradi drugačnega odnosa. Spore so reševali na način, ki mu je očitno odgovarjal, prav tako ga zaradi neumnosti niso pošiljali domov, ampak so se vedno z njim pogovarjali. Vzeli so si čas. Na ostalih taborih so take, kot je bil on, imeli za moteče in jih poslali domov. Zaradi stalnih pogovorov so se določeni udeleženci spoprijateljili in so še danes prijatelji. Nekateri pa so, tako kot on, postali vodje taborov mavričnih bojovníkov.

To, da je iz udeleženca postal vodja, mu je prineslo izkušnje. Ve, kako je. Še dobro se spomni, kaj je potreboval on in to skuša sedaj dati drugim. V vsakem skuša prepoznati ali videti, kaj jim leži, v čem so dobri. Še danes v sebi vidi, da ni dober v pedagoškem delu tabora, zato je tja razporejen redkeje, je dober v delu in kot tak tudi zgled mladim.

Ko sem ga povprašal, kakšen je običajen dan na taboru, je povedal, da dan začnejo z zajtrkom, ki si ga pripravijo sami, kosilo jedo v Lavričevi koči, včasih pa je treba oditi tudi v trgovino. Med obroki potekajo delavnice: brusijo kamne, se borijo v zaščitnih opre mah, streljajo z loki in zračno puško, kurijo ogenj in pletejo zapestnice.

Rok Fortuna, 7. a

KOVAŠKA DELAVNICA - vtisi udeležencev

Na delavnici se počutiva odlično. Najbolje je bilo, ko nam je pokazal, kako se vliva kovino.

Žiga Selko in Jaka Juvanič, 9. a

KAJ VAM JE BILO DO ZDAJ NAJBOLJ ZANIMIVO IN VSEČ?

Najbolj zanimivo mi je bilo, ko je udarjal s kladivom in pihal z gobo. Dobro pa je bilo tudi, ko nam je pokazal tisti vroč kamen.

Eva Selko, 6. b

Zbrala: Mia Lampret, 7. c

Delavnica izdelovanja glasbil

Na začetku so učiteljice učencem razdelile materiale in pripomočke za izdelavo glasbil. Najprej so učenci izdelali ropotuljice iz das mase, kamenčkov in palčk, kasneje pa še glasbilo s palčkami. Na koncu so vse izdelke sušili na soncu. Pri izdelavi glasbil so uporabljali škarje, lepilo, flomastre, bambusove palčke, das maso, kamenčke, vrvce, palčke (naravne materiale).

Mnenja udeleženk

1. ZAKAJ SI SE ODLOČILA ZA TO DELAVNICO?

Za to delavnico sem se odločila, ker rada ustvarjam.

2. KATERI INSTRUMENT IZDELUJEŠ?

Izdelujem ropotuljico.

3. IZ KATERIH MATERIALOV BOSTE IZDELOVALI GLASBILA?

Iz gl ine, bambusa, palčk, kamenčkov in vrvic.

4. KATERE ZVOKE LAHKO POSNEMAŠ S TEMI GLASBILI?

Pač tresenje.

5. TI JE TEŽKO IZDELOVATI GLASBILA?

Ne, niti ne.

6. KAKO SE IMAŠ NA DELAVNICAH?

Dobro.

Zapisala: Kristina Stegenšek, 7. a

4. BOJ ZA NASLEDSTVO

Pred množico gledalcev so v špalirju stali v tunike oblečeni sodniki in častno sprejeli kneginjo. Virska dama je nagovorila obiskovalce.

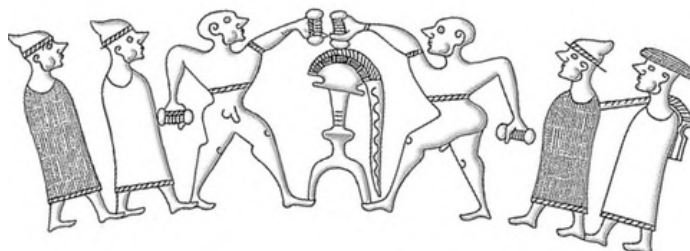
“S seboj sem prinesla bronasto vedro. Danes tako oblikovane posode imenujete situle. Mi smo jih uporabljali za pitje in hrambo tekočin. Premožnejši in častihlepni člani naše skupnosti so si želeli bogato okrašenih vedric, zato so mojstri torevti v bronast plašč posode vtolkli prikupne sličice, na katerih so upodobili prizore iz našega življenja. Situle smo pridali pokojnikom v grobove misleč, da jih bodo na onem svetu potrebovali. Tudi v grobovih mojih rojakov je nekaj situl s figuralnimi prizori, a jih vaši arheologi še niso našli. Lepe primerke situl so izkopali iz gomil na sosednjih železnodobnih gradiščih, na Vačah, Magdalenski gori in v Novem mestu. Lahko si jih ogledate v vitrinah Narodnega muzeja v Ljubljani in Dolenjskega muzeja v Novem mestu.

Špalir pribočnikov in razsodnikov dvobojevanja z ročkami.

Na situlah so torevti često upodabljali dvobojevanje z ročkami. Taki prizori so bili lastnikom situl povšeči, saj so odražali pogum, moč in prestiž. Med dvema nasproti stoječima možema brez oblačil je bila pogosto nameščena čelada. Dvobojevalca sta v rokah vihtela ročke. Kdor je zmagal, je dobil čelado in s tem dokazal, da je najboljši bojevnik ali pa vreden knežjega naziva in mesta poglavarja ljudstva.

Motiv dvobojevanja z ročkami na situli z Vač: nagrada za zmagovalca je čelada s perjanico.

Turk 2020, Turk 2005.

Z menoj sta prišla dva moža. Oba pogumna, zvesta in spretna vojščaka. Oba si želita knežjega naziva. V rokah imata ročke. Pripravljena sta na dvoboj. Knez bo postal tisti, ki bo v dvoboju z ročkami ugnal nasprotnika. Zmagovalcu bom sama nadela čelado in postal bo nov poglavar naše skupnosti.”

Knez bo postal najmočnejši in najbolj spreten bojevnik: Matej Purger ali David Maks Zupančič?

Replika novomeške situle,
last Igorja Primca.

Matej Purgar v vlogi bojevnika
tik pred dvobojem.

Zadnji, odločilni udarci in ... nasprotnik je onesposobljen obležal.

Zmagovalec dvoboja je ponosno dvignil sekiro v znak prevlade in moči.

Čelada negovskega tipa, izdelana s 3D tiskalnikom.

Kneginja in pribočniki so knezu podelili oklep, ščit, sekiro in čelado.

Slovesna zaprisega novega poglavarja:
"Za dobrobit in blagostanje Virjanov!"

Za slovo:
Udoben korak in varno pot v novih čevljih!

5. ČELADA IZPOD 3D-TISKALNIKA

V Virskih gomilah so arheologi našli več različnih tipov čelad. Najstarejše so skledaste oz. šmarješke čelade, ki so bile pogoste prav med dolenskimi železnodobnimi vojščaki. Podloga čelade je bila iz prepletenega šibja, pokrita s prevleko iz ovčjega ali kozjega usnja. Na oglavje so pritrdili bronaste plošče, falere in bronaste žebličke, na vrh pa pogosto glavičast zaključek. V starejši železni dobi so jih izdelovali v delavnicah na Dolenjskem (Laharnar 2017, Zakladi tisočletij 1999).

Desno zgoraj je risba skledaste čelade, spodaj pa fotografija najdbe bronastih žebličkov s čelade iz Japovih gomil v virski nekropoli (Murgelj 2008).

V 7. stoletju pr. n. št. so dolejski vojščaki nosili italški tip čelad; najprej klobučaste oz. sestavljene iz več kosov pločevine, nato dvogrebenaste s košatimi perjanicami iz konjske žime.

Iz konca starejše železne dobe pa so znane negovske čelade, imenovane po najdišču tovrstnih čelad v Ženjaku pri Negovi v Slovenskih goricah. Prve so bile uvožene, po 5. stoletju pr. n. št. pa so na Dolenjskem izdelovali lokalno različico negovskih čelad po italških vzorih (Laharnar 2017). Čelade so bile skovane iz bronaste pločevine. Pridajali so jih v grobove elitnim bojovníkom, pred pokopom pa so jih često obredno poškodovali. V Sloveniji so doslej odkrili 49 čelad tega tipa, od tega v virskih gomilah tri (Teržan 2008, Narodni muzej ... 2025).

Negovski tip čelade iz 5. stol. pr. n. št. v izkopu groba št. 104 v virski gomili št. 48, fotografija iz leta 1961 (Gabrovec 2006).

Negovski tip čelade iz virske gomile v vitrini Narodnega muzeja Slovenije. Fotografija posneta 2021.

Zanimivi so izsledki raziskave o tehnologiji izdelave negovske čelade iz Podzemlja, ki so jo leta 2023 izvedli na ljubljanski Naravoslovnotehniški fakulteti. Ugotovili so, da je kovač disk skoval v okroglo ploščo in jo preoblikoval s postopkom hladnega kovanja. Ko se je bron med kovanjem utrdil do stopnje, da ga je bilo težko obdelovati, so ga na ognjišču segreli na temperaturo med 550°C in 650°C, nato pa ohladili v vodi ali na zraku. Tako so bron zmehčali in omogočili nadaljnje kovanje. Postopek je bilo treba nekajkrat ponoviti. Po koncu kovanja je bila čelada ponovno žarjena. Hrapavo površino so zbrusili oz. spolirali. Domnevajo, da so bile čelade na notranji strani obložene z organskim materialom (blagom ali usnjem) za udobnejšo nošnjo. Bronasta gumba sta bila namenjena pričvrstitvi perjanice, domnevno iz žime konjskega repa (Narodni muzej ... 2025).

3D MODEL ČELADE

Pri snovanju vsebine letošnjega prazgodovinskega dne se je porodila ideja, da bi za novega kneza izdelali novo čelado. Ponudila se je možnost izdelave replike negovske čelade s pomočjo 3D tiskalnika. Pri tem so nam pomoč radodarno ponudili muzealci Narodnega muzeja Slovenije.

Velika zahvala za koordinacijo gre dr. Boštjanu Laharnarju, kustosu za prazgodovino, fotografu Tomažu Lauku in dr. Maticu Zupanu za izdelavo tridimenzionalnega modela čelade.

Izdelave replike čelade se je ambiciozno lotil sodelavec Anže Grabeljšek. Izkazalo se je, da bi za 3D tisk potrebovali zmogljivejšo računalniško opremo. Kljub temu je z malce iznajdljivosti natisnil pohvale vreden prototip čelade.

Postopek izdelave replike negovske čelade:

1. Ekspozat negovske čelade iz virske gomile št. 48, ki je razstavljen v vitrini stalne razstave "Železnodobne zgodbe s stičišča svetov" v Narodnem muzeju Slovenije, je z različnih zornih kotov fotografiral Tomaž Lauko. Gre za postopek večslikovne fotogrametrije, pri katerem se iz množice tesno prekrivajočih se digitalnih fotografij (vsaj 60 % prekrivanje) ustvari natančen tridimenzionalni model čelade.

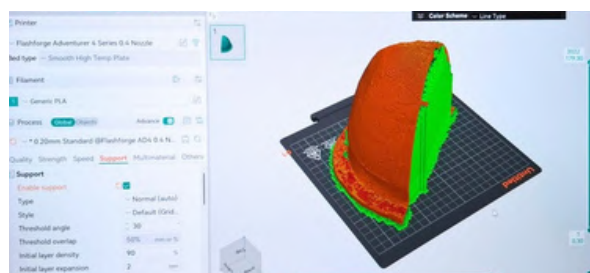
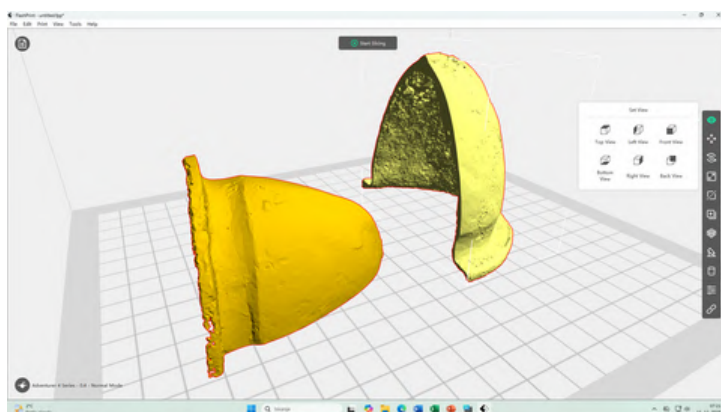
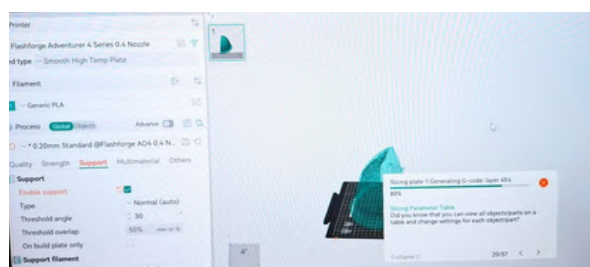
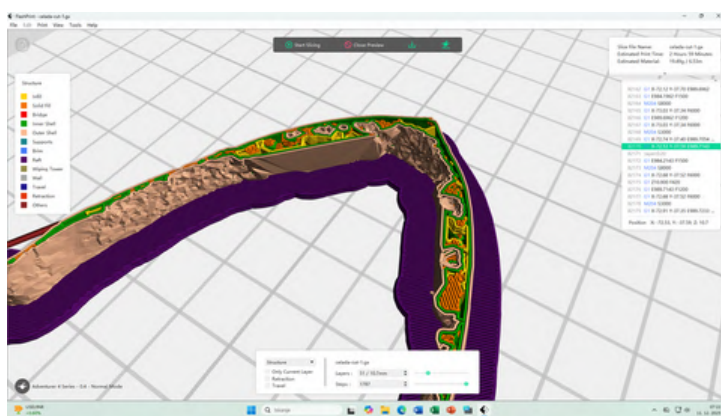

Fotografije čelade z različnih zornih kotov. Fotograf Tomaž Lauko.

2. Sledilo je 3D modeliranje - računalniška obdelava fotografij oz. postopek matematične predstavitve površine predmeta v treh dimenzijah v simuliranem 3D prostoru. 3D modeliranje je izvedel dr. Matic Zupan. Računalniški algoritem je slike "prebral" in poiskal točke, ki se prekrivajo. Nato je izračunal natančno lego in orientacijo kamere ob vsakem posnetku. Na podlagi poravnanih slik je program generiral gost oblak točk v relativnem koordinatnem sistemu, ki je predstavljal tridimenzionalno obliko čelade. Iz oblaka točk je ustvaril mrežo, ki ji je sledilo teksturiranje (projiciranje barv s fotografij). Nastal je fotorealističen tridimenzionalni model čelade.

Oblak točk z vidno pozicijo fotografij na mreži.

Različne faze med pripravo modela čelade za 3D tisk.

3. Digitalni 3D model čelade je bil pripravljen za tiskanje na 3D tiskalniku. Model je bilo potrebno razdeliti na polovici, saj je bil za tisk v enem kosu prevelik.

Končni izdelek.

Pripravila Anže Grabeljšek in Mojca Hrvatini.

6. RAZSTAVA V VITRINAH NA MATIČNI ŠOLI

Razstavo je pripravila Tina Finc.

7. OSMI PRAZGODOVINSKI DAN JE SOUSTVARJALO 106 UDELEŽENCEV

Datum	11. oktober 2025
Koordinatorica	Mojca Hrvatin
Mentorji delavnic	Gregor Arko, Ingrid Boljka Štaudohar, Jana Erjavec, Tina Finc, Natalija Gabrijel, Anže Grabeljšek, Lidija Ilar Hiršelj, Sanita Jusič, Ana Kadunc, Tjaša Logar, Tadeja Mišmaš, Tilen Polanc, Nejc Primc, Matej Purger, Andreja Robek Perpar, Jasmina Selko, Primož Slabe, Katja Šuštaršič, Anka Švigelj Koželj, Katja Tomažin, Janja Virant
Zunanji sodelavci	Jernej Cortese, Darja Glavan, Miha Jakopič, Timotej Kruška, David Maks Zupančič
Priprava biltena	Mojca Hrvatin
Razstava na MŠ	Tina Finc
Malica in kosilo	Hana Hodžič, Aldijana Skenderović, Tatjana Tekavec Erjavec
Oprema – mize, klopi	PGD Stična, koordinacija Gregor Arko
Prizorišče	Domačija Grofija (kontaktni osebi Damjana Rijavec, Žan Vrhovec)

ČASOVNICA

8.15–8.30	Zbor udeležencev pred matično šolo in odhod na Grofijo.
8.45–9.00	Malica.
9.00–9.45	Demonstracija železarsko-kovaške aktivnosti.
9.45–12.30	Delo v delavnicah. Priprava scene za zaključno slovesnost.
12.30–13.00	Kosilo.
13.00–13.00	Zaključna prireditev – dvobojevanje za nasledstvo.

	Matična šola	PŠ Višnja Gora
5. razred	20	9
6. razred	14	4
7. razred	14	2
8. razred	9	1
9. razred	6	1
Skupaj	63	17
	80	

SEZNAM UDELEŽENCEV PO RAZREDIH

	Matična šola		PŠ Višnja Gora	
5. r.	Rok Finc Marsel Zupan Lovro Rigler	5. a	Katja Trček Brina Vozel Neža Zavodnik Doroteja Duša Ina Bučar Stipič	5. a V
	Eva Rotar Vita Rinaldo Hana Jakopin	5. b	Ditka Bašar Lenart Koščak Nuška Bašar Ožbej Boh Skubic	5. b V
	Erik Kotar Matic Šušteršič Rok Podržaj Bine Podržaj David Vukobrat Izak Šinkovec Filip Truden Karolina Krnc Zoja Ana Štravs	5. c		
	Pika Adamlje Izabela Ogrin Brina Majer Zarja Bregar Teja Trontelj	5. d		
	20		9	

	Matična šola		PŠ Višnja Gora	
6. r.	Eva Struna Jošt Gorjanc Ožbej Steklačič Gal Marciuš	6. a	Luka Kutnar Anže Janežič	6. aV
	Lori Mulh Lija Leinfellner Veronika Glavan Eva Selko Brina Tomšič	6. b	Hana Koščak Lara Koščak	6. bV
	Nejc Škufca Emma Quechon Nikolina Kajiš Manca Adamlje Ana Kravanja	6. c		
	14		4	

	Matična šola		PŠ Višnja Gora	
7. r.	Nejc Finc Janez Oblak Žan Šušteršič Andraž Volkar Maja Matkovič Anej Sijarič Žiga Lesjak Rok Fortuna Kristina Stegenšek	7. a		
	Sanida Ožegović	7. b	Anja Janežič Lina Tomažin	7. bV
	Lukas Cugelj Mia Lampret Ema Ceglar Valentina Tomlje	7. c		
	14		2	

	Matična šola		PŠ Višnja Gora	
8. r.	Mila Pust Sofija Ristoski Leonard Šerek Fortuna	8. a	Iza Virant	8. aV
	Tobija Porenta Andrej Lunder Pogačnik	8. c		
	Vitali Černe Gaja Mohar Rok Trontelj Lučka Podobnik	8. d		
	9		1	

	Matična šola		PŠ Višnja Gora	
9. r.	Iza Rajlič Hočevar Valentina Steklačič Žiga Selko Jaka Juvan	9. a	Ema Tomažin	9. bV
	Iza Hauptman Ula Hauptman	9. c		
	6		1	

SEZNAM UDELEŽENCEV PO DELAVNICAH

Delavnica/mentorji	Učenci		Razred
ŽELEZARSKO-KOVAŠKA DELAVNICA Katja Tomažin Gregor Arko Anže Grabeljšek Zunanja sodelavca: Timotej Kruška Jernej Cortese	1.	Lovro Rigler	5. a
	2.	Izabela Ogrin	5. d
	3.	Jošt Gorjanc	6. a
	4.	Ožbej Steklačič	6. a
	5.	Gal Marciuš	6. a
	6.	Eva Selko	6. b
	7.	Brina Tomšič	6. b
	8.	Luka Kutnar	6. aV
	9.	Anže Janežič	6. aV
	10.	Žan Šušteršič	7. a
	11.	Andraž Volkar	7. a
	12.	Maja Matkovič	7. a
	13.	Anej Sijarić	7. a
	14.	Rok Trontelj	8. d
	15.	Žiga Selko	9. a
	16.	Jaka Juvan	9. a

Delavnica/mentorji	Učenci		Razred
ŽELEZNODOBNA UMETNOST Anka Švigelj Koželj Katja Šuštaršič Lidija Ilar Hiršelj	1.	Karolina Krnc	5. c
	2.	Pika Adamlje	5. d
	3.	Ana Kravanja	6. c
	4.	Manca Adamlje	6. c
	5.	Hana Koščak	6. bV
	6.	Lara Koščak	6. bV
	7.	Lučka Podobnik	8. d

Delavnica/mentorja	Učenci		Razred
ROKODELSKA DELAVNICA Jana Erjavec Janja Virant Sanita Jušič Tadeja Mišmaš Jasmina Selko Tjaša Logar Zunanja sodelavka: Darja Glavan	1.	Eva Rotar	5. b
	2.	Vita Ronaldo	5. b
	3.	Hana Jakopin	5. b
	4.	Filip Truden	5. c
	5.	Izak Šinkovec	5. c
	6.	Teja Trontelj	5. d
	7.	Doroteja Duša	5. aV
	8.	Ina Bučar Stipič	5. aV
	9.	Eva Struna	6. a
	10.	Lori Mulh	6. b
	11.	Lija Leinfellner	6. b
	12.	Veronika Glavan	6. b
	13.	Anja Janežič	7. bV
	14.	Lina Tomažin	7. bV
	15.	Mila Pust	8. a
	16.	Sofija Ristoski	8. a
	17.	Gaja Mohar	8. d
	18.	Iza Virant	8. aV
	19.	Iza Rajlič Hočevan	9. a
	20.	Valentina Steklačič	9. a
	21.	Iza Hauptman	9. c
	22.	Ula Hauptman	9. c
	23.	Ema Tomažin	9. bV

Delavnica/mentorja	Učenci		Razred
BOJEVNIŠKA DELAVNICA Nejc Primc Primož Slabe Matej Purger Ana Kadunc Zunanja sodelavca: Mavrična bojevnika David Maks Zupančič Miha Jakopič	1.	Rok Finc	5. a
	2.	Marsel Zupan	5. a
	3.	Erik Kotar	5. c
	4.	Bine Podržaj	5. c
	5.	Matic Šušteršič	5. c
	6.	Rok Podržaj	5. c
	7.	David Vukobrat	5. c
	8.	Katja Trček	5. aV
	9.	Brina Vozel	5. aV
	10.	Neža Zavodnik	5. aV
	11.	Ditka Bašar	5. bV
	12.	Lenart Koščak	5. bV
	13.	Nuška Bašar	5. bV
	14.	Ožbej Boh Skubic	5. bV
	15.	Nejc Škufca	6. c
	16.	Emma Quechon	6. c
	17.	Nikolina Kajiš	6. c
	18.	Nejc Finc	7. a
	19.	Janez Oblak	7. a
	20.	Lukas Cugelj	7. c
	21.	Tobija Porenta	8. c
	22.	Andrej Lunder Pogačnik	8. c
	23.	Vitali Černe	8. d

Delavnica/mentorji	Učenci		Razred
NOVINARSKA DELAVNICA Andreja Robek Perpar	1.	Zoja Ana Štravs	5. c
	2.	Brina Majer	5. d
	3.	Zarja Bregar	5. d
	4.	Žiga Lesjak	7. a
	5.	Rok Fortuna	7. a
	6.	Kristina Stegenšek	7. a
	7.	Sanida Ožegović	7. b
	8.	Mia Lampret	7. c
	9.	Ema Ceglar	7. c
	10.	Valentina Tomlje	7. c
	11.	Leonard Šerek Fortuna	8. a

Zbrala Tina Finc.

8. LITERATURA

- Gabrovec, S. et al. 2006. *Stična II/1. Gomile starejše železne dobe. Katalog.*
- Gabrovec, S. et al. 2008. *Stična II/2. Gomile starejše železne dobe. Razprave.*
- Laharnar, B., Turk, P. 2017. *Železnodobne zgodbe s stičišča svetov.*
- Murgelj, I. 2008: *Skledasta čelada iz Japove gomile – področje gomil 6–15, Stična II/2, Gomile starejše železne dobe, razprave. Katalogi in monografije 38. Narodni muzej Slovenije, Ljubljana.*
- Turk, P. 2005. *Podobe življenja in mita. Katalog arheološke razstave.*
- Turk, P. 2020. *Situla z Vač, podobe življenja in heroiziranje železnodobnega vladarja. National Geographic Slovenija 15, št. 10.*
- Zakladi tisočletij: zgodovina Slovenije od neandertalcev do Slovanov. 1999. Ljubljana.*
- Narodni muzej Slovenije, razstava *Blišč in beda prazgodovinskega brona*. Dostopno:
<https://www.nms.si/si/razstave/arhiv-razstav/11777-Blisc-in-beda-prazgodovinskega-brona-Negovska-celada-iz-Podzemlja>. 6. 12. 2025.